

Rapportage verrekend fraude- en boetebedrag 2017

Leonore Braggaar
Lisanne van Koperen
Thirsa Leendertse

30 juli 2018

Samenvatting

Om het bedrag te bepalen dat gemeenten vóór opgave aan het CBS hebben verrekend bij nieuw ingestroomde fraude- en boetevorderingen in 2017 is een extra uitvraag naar alle gemeenten uitgestuurd.

Volgens de BDFS zijn in het verslagjaar 2017 in totaal 39,6 duizend fraude- en boetevorderingen gestart met een beginschuld van 74,5 miljoen euro. Uit de extra uitvraag blijkt dat gemeenten in totaal voor 360 duizend euro aan schulden hebben verrekend vóór opgave aan het CBS in de BDFS. Dit brengt de totale beginschuld van de in 2017 gestarte vorderingen op 74,8 miljoen euro.

De incassoratio (het teruggevorderde deel van een schuld) voor de nieuw gestarte fraude- en boetevorderingen in 2017 neemt toe van 14 procent, zoals oorspronkelijk berekend, naar 15 procent als de door gemeenten verrekende bedragen worden meegenomen.

CBS Den Haag
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag
Postbus 24500
2490 HA Den Haag
+31 70 337 38 00
www.cbs.nl

projectnummer 303872-3
SES-SOZ
30 juli 2018

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
1.1	Aanleiding onderzoek	4
1.2	Doel en projectresultaat	4
1.3	Opzet rapport	4
2.	Onderzoeksmethode	5
2.1	Extra uitvraag	5
2.2	Schatting verrekende bedragen	6
3.	Respons	10
3.1	Representativiteit van de respons	10
4.	Uitkomsten	12
4.1	Schatting verrekende bedragen	12
4.2	Vergelijking met voorgaande jaren	12
4.3	Effect van verrekende vorderingen op de incassoratio	13
5.	Conclusies	15
	Bijlage 1 – vragenlijst (inleiding, vragen, toelichting)	16

1. Inleiding

1.1 Aanleiding onderzoek

Personen kunnen teveel of ten onrechte bijstand ontvangen, bijvoorbeeld omdat zij bij de aanvraag van de uitkering onvolledige of onjuiste gegevens verstrekken (Wet structuur uitvoeringsorganisatie werk en inkomen, art. 30c, lid 2-3), of gedurende de looptijd van de bijstandsuitkering niet voldoen aan hun inlichtingenplicht (Participatiewet, art. 17, lid 1). In dergelijke gevallen van overtreding van de inlichtingenplicht hebben gemeenten op grond van de Participatiewet (art. 58-59) het recht om het teveel ontvangen bedrag terug te vorderen. Dat geldt ook wanneer de persoon een bestuurlijke boete moet betalen (Participatiewet, art. 60, lid 4). Daarbij mag de gemeente het bedrag gedurende 6 maanden verrekenen met de algemene bijstand (Participatiewet, art. 58, lid 4), waarbij een beslagvrije voet geldt ter hoogte van 90 procent van de geldende bijstandsnorm (Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, art. 475c-475e).

Sinds de ‘Richtlijnen Bijstandsdebiteuren en – fraudestatistiek (BDFS) 2017’ van kracht zijn, is de term ‘fraude’ gewijzigd in ‘overtreding inlichtingenplicht’. Omdat dit onderzoek dit jaar voor het eerst gebruik maakt van gegevens waarin deze terminologie van toepassing is, is dit ook in de extra uitvraag aan gemeenten doorgevoerd. In het vervolg van deze rapportage wordt echter nog over fraude en fraudebedragen gesproken, om de leesbaarheid en de continuïteit met voorgaande jaren te waarborgen.

Wanneer verrekeningen plaatsvinden voordat de beginschuld wordt opgegeven in de Bijstandsdebiteuren- en fraudestatistiek (BDFS), heeft het CBS geen compleet beeld van de beginhoogte van de schulden en is er een onderschatting van de totale fraude- en boetebedragen. Ook zal de incassatio hierdoor licht onderschat worden. De belangrijkste reden voor het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) om het CBS opdracht te geven tot dit onderzoek is om te onderzoeken in hoeverre de verrekeningen van de gemeenten effect hebben op de hoogte van de incassatio.

1.2 Doel en projectresultaat

Het doel van dit onderzoek is het vaststellen van de omvang van de door gemeenten verrekende fraude- en boetebedragen om een realistische hoogte van de totale fraude- en boetebedragen te kunnen publiceren en om een aangepaste incassatio te kunnen berekenen.

1.3 Opzet rapport

In het volgende hoofdstuk wordt de onderzoeksmethode besproken. Dit is uitgesplitst in een onderdeel over de extra uitvraag en een deel over de schatting van de verrekende bedragen en aangepaste incassatio. Daarna worden de uitkomsten besproken voor de respons (hoofdstuk 3) en de schatting van de verrekende bedragen en de aangepaste incassatio (hoofdstuk 4). In hoofdstuk 5 worden de conclusies gegeven.

2. Onderzoeksmethode

Dit onderzoek valt uiteen in twee delen. Om de ware omvang van de door gemeenten verrekende bedragen in beeld te krijgen is een extra uitvraag in de vorm van een korte vragenlijst aan gemeenten gestuurd. Daarna is aan de hand van de antwoorden uit de vragenlijst het totale verrekende bedrag berekend. Voor de gemeenten die niet responderen op de extra uitvraag is het verrekende bedrag geschat op basis van de antwoorden van gemeenten die wel responderen. Het verrekende bedrag is tevens gebruikt om de aangepaste incassoratio te berekenen.

2.1 Extra uitvraag

Net als in voorgaande jaren is een extra uitvraag in de vorm van een korte vragenlijst naar gemeenten gestuurd over fraude- en boetevorderingen (zie bijlage 1). De vragenlijst is op sommige punten aangepast ten opzichte van voorgaande jaren om zoveel mogelijk aan te sluiten bij de gemeentelijke terminologie. Zo is de term 'fraude' aangepast naar 'overtreding inlichtingenplicht', is in de toelichting het een en ander verduidelijkt en zijn de 'groene vakjes' waarin de aantallen vorderingen en bedragen vanuit de BDFS stonden weggehaald. Dit is gedaan naar aanleiding van de interviews die vorig jaar zijn gehouden bij gemeenten waarbij gemeenten deze punten aangaven.

De extra uitvraag is uitgestuurd naar alle berichtgevers van de BDFS. Een berichtgever is een gemeente of een dienst die door een aantal gemeenten is opgezet en de gegevens voor een statistiek aanlevert aan het CBS. Een berichtgever kan gegevens verstrekken over verschillende gemeenten, maar het omgekeerde komt ook voor: verschillende berichtgevers kunnen over één gemeente rapporteren. Berichtgevers hebben per gemeente waar zij berichtgever voor zijn een vragenlijst gekregen. De berichtgevers hebben het verzoek gekregen om gegevens te verstrekken over eventuele verrekeningen die zijn uitgevoerd op vorderingen met een datum besluit in 2017 en de bedragen die daarmee waren gemoeid. Voor deze vorderingen geldt dus dat de startdatum op of na 1 januari 2017 ligt en op of vóór 31 december 2017. Het is goed om op te merken dat dit niet hetzelfde hoeft te zijn als de fraudeperiode. De fraudeperiode is namelijk de periode waarover de fraude is gepleegd, de startdatum van de vordering is het moment waarop is besloten dat er een bedrag teruggevorderd moet worden. Het kan dus voorkomen dat de fraudeperiode voor 2017 heeft plaatsgevonden, maar dat de vordering een datum besluit in 2017 heeft. In de uitvraag moet tevens gelden dat de ontstaansgrond om een van de volgende situaties gaat:

- 51. Overtreding inlichtingenplicht: verzwijgen witte inkomsten
- 52. Overtreding inlichtingenplicht: verzwijgen zwarte inkomsten
- 53. Overtreding inlichtingenplicht: verzwijgen vermogen en of inkomsten uit vermogen
- 54. Overtreding inlichtingenplicht: onjuiste opgave woonadres
- 55. Overtreding inlichtingenplicht: onjuiste opgave samenstelling huishouden
- 56. Andere overtreding inlichtingenplicht
- 58. Boete wegens overtreding inlichtingenplicht met benadelingsbedrag
- 59. Boete wegens overtreding inlichtingenplicht zonder benadelingsbedrag

In bijlage 1 zijn alle vragen te vinden die aan gemeenten gesteld zijn. Ook de bij de vragenlijst toegevoegde inleiding en toelichting staan in de bijlage. Berichtgevers konden in de vragenlijst aangeven of er in 2017 verrekeningen hebben plaatsgevonden bij nieuwe vorderingen.

Figuur 2.1 laat zien dat de antwoordopties voor vraag 2 en 3 vervallen als een gemeente aangeeft dat er géén verrekening heeft plaatsgevonden. Wanneer het antwoord op de eerste vraag 'Ja' is, wordt aan berichtgevers gevraagd vanaf welk moment de nieuwe vorderingen in de BDFS worden opgenomen. Hierbij kan gekozen worden uit de opties 'Vanaf het moment van beschikking', 'Na verrekening', of 'Anders, namelijk:'. Vervolgens is aan de berichtgevers gevraagd welk schuldbedrag opgenomen wordt in de BDFS wanneer er sprake is van een restschuld ná verrekening.

Figuur 2.1. Vragenlijst – vraag 1: geen verrekening.

Verrekenende fraude- en boetebedragen in 2016

Gemeente:

1 Heeft er in 2016 in uw gemeente verrekening plaatsgevonden bij nieuwe vorderingen?¹⁾ *U hoeft alleen vraag 4, 5, 9 en 10 in te vullen*

2 Vanaf welk moment neemt u dergelijke vorderingen op in de BDFS?

3 Als er sprake was van een restschuld ná verrekening, welk schuldbedrag neemt u dan op in de BDFS?²⁾

Figuur 2.2 geeft de drie antwoordmogelijkheden op deze vraag weer. Voor berichtgevers die aangeven de beginschuld ná verrekening op te nemen, mist het verrekend bedrag in de BDFS. Het verrekend fraude- en boetebedrag van gemeenten die vóór verrekening opnemen in de BDFS, is in de BDFS verwerkt in de beginschuld.

Figuur 2.2. Vragenlijst – antwoordmogelijkheden voor vraag 3.

3 Als er sprake was van een restschuld ná verrekening, welk schuldbedrag neemt u dan op in de BDFS?²⁾

Maak een keuze

- Maak een keuze
- Beginschuld vóór verrekening
- Restschuld ná verrekening
- Anders namelijk:

2.2 Schatting verrekenende bedragen

2.2.1 Quotiëntschaters

Voor de verwerking van de gegevens is gebruik gemaakt van quotiëntschaters. Bij deze statistische methode wordt aangenomen dat de berichtgevers die niet hebben gerespondeerd, ongeveer dezelfde eigenschappen hebben als de berichtgevers die wél hebben gerespondeerd. De responderende gemeenten van dit onderzoek komen namelijk qua grootteklasse en softwarepakket overeen met alle gemeenten in Nederland (zie paragraaf 3.1). Daarom mag worden aangenomen dat bepaalde verhoudingen die gelden voor de respons, ook gebruikt mogen worden voor de non-respons. Voordat de verrekenende bedragen voor de non-respons daadwerkelijk zijn bij geschat, is eerst gekeken of er sprake is van uitbijters onder de gemeenten die gerespondeerd hebben. Indien sprake is van uitbijters zijn deze buiten de analyse gehouden.

Om de berekening te kunnen maken, is voor alle berichtgevers vanuit de BDFS transactiebestanden bepaald hoeveel gestarte fraude- en boetevorderingen er in 2017 zijn, met de bijbehorende beginschuld. Vervolgens is een onderscheid gemaakt tussen de berichtgevers die hebben gerespondeerd op de extra uitvraag en de berichtgevers die geen opgave hebben gedaan (non-respons). Voor de berichtgevers waarvoor responsdata beschikbaar waren, is het aantal vorderingen met verrekeningen bepaald en daarvan het aantal verrekenende vorderingen waarbij alleen de

restschuld ná verrekeningen wordt opgegeven aan het CBS voor de BDFS. Van de vorderingen waarbij alleen de restschuld ná verrekening wordt opgegeven, is berekend welk bedrag de gemeenten in totaal hebben verrekend, met daarbij de standaarddeviatie. Dit is immers het bedrag dat ontbreekt in de BDFS.

Hierna is het gemiddeld verrekende bedrag per vordering berekend: het verrekende bedrag dat niet in de BDFS is opgegeven (restschuld ná verrekening), gedeeld door het aantal vorderingen volgens de BDFS van de responsgemeenten. Door deze verhouding te vermenigvuldigen met het aantal BDFS-vorderingen van de non-respons kan een schatting gemaakt worden van het bedrag dat de berichtgevers die niet gerepondeerd hebben, in 2017 hebben verrekend vóór opgave aan het CBS. Wanneer gesproken wordt over ‘verrekend bedrag ná’ wordt hier het verrekende bedrag mee bedoeld dat in de extra uitvraag is opgegeven door gemeenten die de restschuld ná verrekening opgeven in de BDFS.

In formulevorm:

$$\text{verrekend bedrag na}_{non-respons} = \frac{\text{verrekend bedrag na}_{respons}}{\# \text{ vorderingen BDFS}_{respons}} \times \# \text{ vorderingen BDFS}_{non-respons}$$

Vervolgens geldt dat het totale bedrag aan verrekeningen voor dit type vorderingen (fraude of boete) gelijk is aan de som van de verrekeningen volgens de responderende berichtgevers en het bij geschatte bedrag aan verrekeningen voor de non-respons:

$$\text{verrekend bedrag na}_{type \text{ vordering}} = \text{verrekend bedrag na}_{respons} + \text{verrekend bedrag na}_{non-respons}.$$

Deze berekening wordt afzonderlijk uitgevoerd voor de fraudevorderingen en de boetevorderingen. Omdat de verdeling van de gemeenten over de gemeentegrootteklassen nogal kan verschillen, net als de verhouding tussen het verrekende bedrag en het aantal BDFS-vorderingen, wordt de berekening afzonderlijk uitgevoerd voor elke gemeentegrootteklasse om tot een nauwkeuriger resultaat te komen. De uitkomsten per gemeentegrootteklasse worden vervolgens samengenomen om te komen tot totaaluitkomsten voor heel Nederland. Tot slot kan uit de schattingen van het verrekende bedrag voor de totale aantallen fraude- en boetevorderingen in Nederland het totaalbedrag aan verrekeningen voor alle in 2017 gestarte vorderingen worden berekend:

$$\text{verrekend bedrag na}_{totaal} = \text{verrekend bedrag na}_{fraude} + \text{verrekend bedrag na}_{boete}.$$

Doordat een deel van het verrekende bedrag geschat is, hebben de einduitkomsten in dit rapport een bepaalde onzekerheidsmarge. De marges worden berekend aan de hand van de standaarddeviatie σ . Net als voor de berekeningen voor het verrekende bedrag zelf wordt de standaarddeviatie berekend voor het verrekende bedrag van de berichtgevers die gerepondeerd hebben én aan hebben gegeven dat zij bij verrekeningen alleen de restschuld ná verrekening opgeven in de BDFS. Uit deze standaarddeviatie kan de standaarddeviatie voor het bijgeschatte bedrag berekend worden door deze te vermenigvuldigen met de verhouding tussen de aantallen BDFS-vorderingen voor de non-respons en de respons:

$$\sigma_{non-respons} = \frac{\# \text{ vorderingen BDFS}_{non-respons}}{\# \text{ vorderingen BDFS}_{respons}} \times \sigma_{respons}$$

Uit de standaarddeviaties voor de respons en de non-respons is de totale standaarddeviatie voor het totale bedrag aan verrekeningen te berekenen als de wortel van de som van de gekwadrateerde standaarddeviaties:

$$\sigma_{\text{totaal}} = \sqrt{\sigma_{\text{respons}}^2 + \sigma_{\text{non-respons}}^2}$$

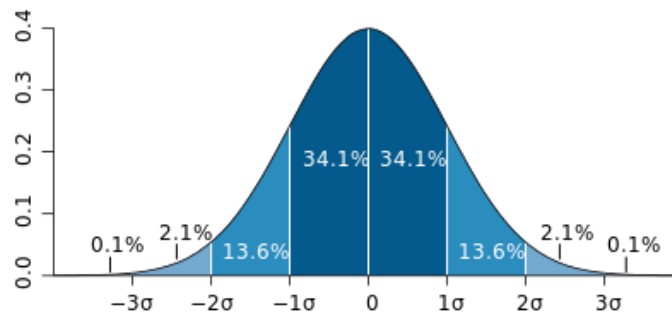
Voor de grenzen van het 95%-betrouwbaarheidsinterval geldt vervolgens:

$$\text{ondergrens} = \mu - 2 * \sigma$$

$$\text{bovengrens} = \mu + 2 * \sigma,$$

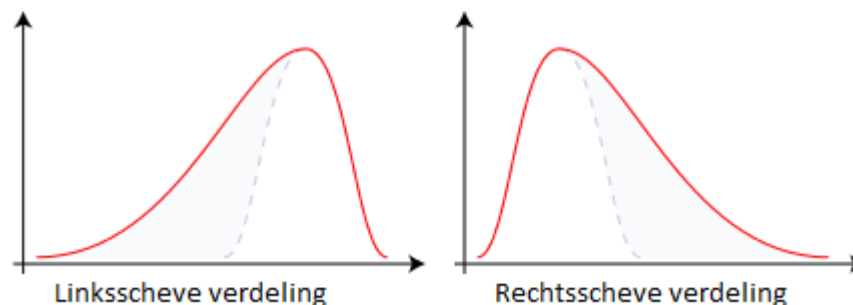
met μ het gemiddelde en σ de standaarddeviatie van de verrekende bedragen (zie figuur 2.3).

Figuur 2.3. Kansdichtheidsfunctie van de normale verdeling¹

Een kanttekening bij deze methode om de onzekerheidsmarges te berekenen, is dat de genoemde formules voor het 95%-betrouwbaarheidsinterval alleen gelden, wanneer de verdeling van de data (bij benadering) normaal verdeeld is. Zie figuur 2.4 voor voorbeelden van links- en rechtsscheve verdelingen.

Figuur 2.4. Kansdichtheidsfunctie van een linksscheve en rechtsscheve verdeling²

Om ook in het geval van een rechtsscheve verdeling onzekerheidsmarges te kunnen berekenen, kan een logaritmische transformatie worden toegepast op de data: in plaats van te werken met de verrekende bedragen zelf wordt de natuurlijke logaritme van de bedragen genomen. Hierdoor wordt de rechtsscheve verdeling getransformeerd tot een verdeling die (bij benadering) normaal is. Vervolgens kan de berekening voor de onzekerheidsmarges worden uitgevoerd en tot slot wordt de omgekeerde transformatie uitgevoerd. Dit levert de volgende waarden op voor de onder- en bovengrens van het betrouwbaarheidsinterval van het totale verrekende bedrag:

$$\text{ondergrens} = e^{\mu_{\log} - 2 * \sigma_{\log}}$$

$$\text{bovengrens} = e^{\mu_{\log} + 2 * \sigma_{\log}}$$

¹ "[Standard deviation diagram](#)" door Mwtoews – Eigen werk gebaseerd (in concept) op de figuur van Jeremy Kemp, 2005-02-09. Licensed under CC BY 2.5 via Commons.

² "[Negative and positive skew diagrams](#) (English)" door Rodolfo Hermans (Godot). Licensed under CC BY-SA 3.0 via Commons

waarbij:

$\mu_{\log}$ = het gemiddelde van het natuurlijke logaritme van de verrekende bedragen

$\sigma_{\log}$ = de standaarddeviatie van het natuurlijke logaritme van de verrekende bedragen

Uit het logaritmische karakter van de formules voor de onder- en bovengrens blijkt dat de afstand tussen de ondergrens tot het gemiddelde duidelijk verschilt van de afstand tussen de bovengrens en het gemiddelde, met name voor grotere waarden van σ .

2.2.2 Gebruikte bronnen

Bijstandsdebiteuren en -fraudestatistiek (BDFS)

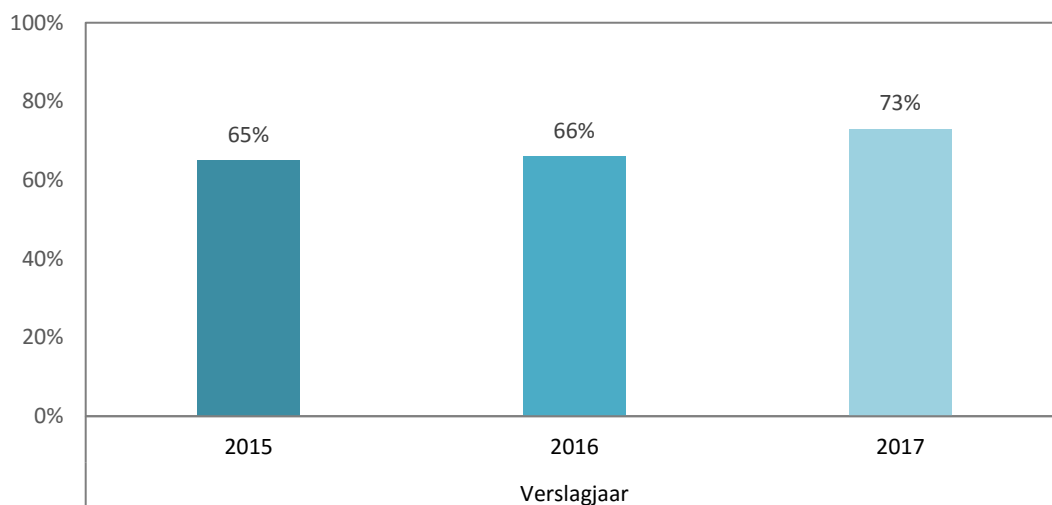
Om voor de non-respons toch een verrekend bedrag te schatten is het aantal gestarte vorderingen nodig. Deze gegevens zijn afkomstig uit de Bijstandsdebiteuren en -fraudestatistiek (BDFS). De BDFS is een maandstatistiek en bevat informatie die door gemeenten wordt aangeleverd over de in Nederland openstaande schulden die ontstaan zijn vanuit de algemene- en bijzondere bijstand, IOAW, IOAZ en Bbz. Maandelijks worden bestanden met gegevens over afzonderlijke vorderingen door de gemeenten aan het CBS verstrekt. Een deel van de vorderingen betreft fraude of boetes wegens fraude. Dit zijn de vorderingen waar dit onderzoek zich op richt. In de analyse zijn alleen de vorderingen die ontstaan zijn vanuit de algemene bijstand op grond van de Participatiewet meegenomen. Dit betekent dat de vorderingen die ontstaan zijn vanuit de IOAZ, de IOAW, de Bbz en de aanvullende bijstandsuitkeringen (bijzondere bijstand) buiten beschouwing zijn gelaten.

Er is gebruik gemaakt van transactiebestanden. De term transactiebestanden wordt gebruikt voor de geanonimiseerde bestanden waarin de administratief vertraagde informatie voor twee maanden is teruggelegd. Op die manier wordt alle beschikbare, recente informatie meegenomen voor de berekening van de geschatte bedragen.

3. Respons

De vragenlijst is half maart 2018 naar alle berichtgevers uitgestuurd met het verzoek om deze binnen drie weken terug te sturen. Een aantal dagen na het verstrijken van de deadline is een rappelmail uitgestuurd naar de berichtgevers die nog niet hadden gereageerd. Half mei is nog een rappel verstuurd. Vervolgens zijn grote gemeenten die na de tweede rappel nog niet gerespondeerd hadden, gebeld om te vragen of zij de uitvraag nog konden invullen. Uiteindelijk is er voor 282 gemeenten van de 388 gemeenten die er in 2017 in Nederland waren een ingevulde vragenlijst ontvangen. Dit komt overeen met een respons van 73 procent. In figuur 3.1 is te zien dat de respons de afgelopen jaren gestegen is.

Figuur 3.1 Respons op de vragenlijst, naar verslagjaar

Mogelijk komt de stijging van de respons doordat de uitvraag inmiddels al enkele jaren loopt en veel gemeenten voorbereid zijn op de komst van de uitvraag. Daarnaast is de terminologie in de uitvraag dit jaar, op verzoek van de vorig jaar geïnterviewde gemeenten, aangepast om beter bij de gemeentelijke praktijk aan te sluiten. Hierdoor begrijpen gemeenten mogelijk beter wat er wordt uitgevraagd, waardoor de drempel om te responderen lager is.

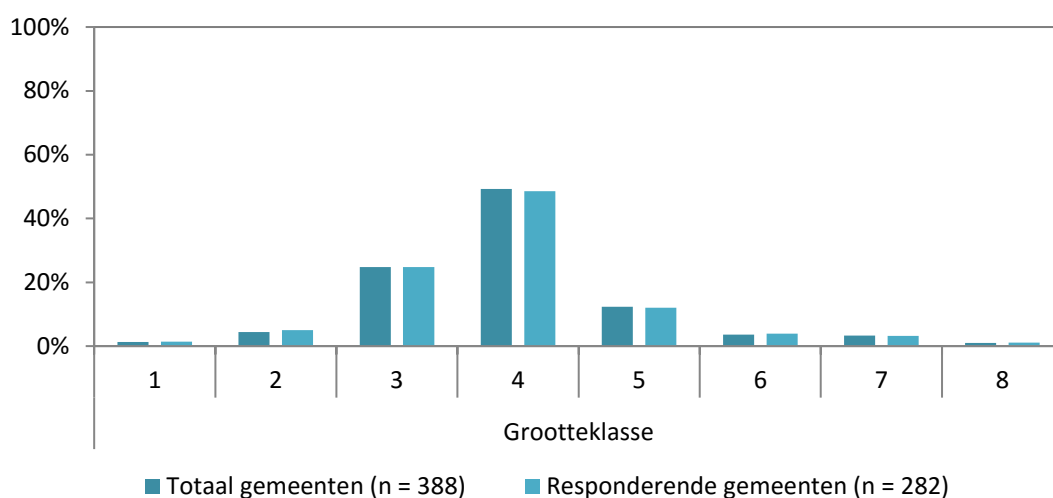
3.1 Representativiteit van de respons

Om te bepalen of de respons representatief is voor heel Nederland is gekeken naar de grootteklassen en softwarepakketten van de responderende gemeenten vergeleken met Nederland. De grootteklasse van een gemeente wordt bepaald op basis van het aantal inwoners in die gemeente. De volgende grootteklassen worden onderscheiden:

1. Minder dan 5 000 inwoners
2. 5 000 tot 10 000 inwoners
3. 10 000 tot 20 000 inwoners
4. 20 000 tot 50 000 inwoners
5. 50 000 tot 100 000 inwoners
6. 100 000 tot 150 000 inwoners
7. 150 000 tot 250 000 inwoners
8. 250 000 inwoners of meer

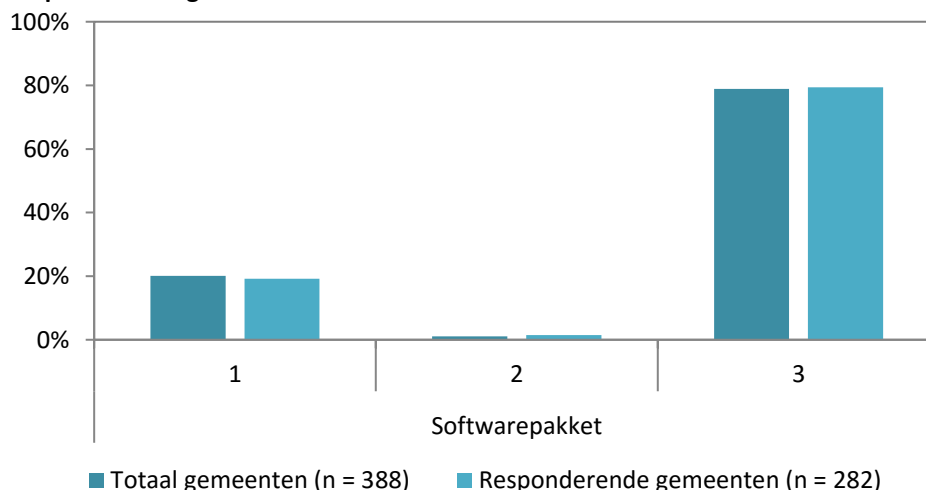
Van elke grootteklasse heeft minimaal 69 procent van de gemeenten gerespondeerd. In figuur 3.2 is voor alle 388 gemeenten en de 282 gemeenten die gerespondeerd hebben het relatieve aandeel per grootteklasse weergegeven. De figuur laat zien dat de verdeling over de responderende gemeenten vrijwel hetzelfde is als de verdeling voor alle gemeenten. Dit betekent dat de responderende gemeenten qua inwonersaantal representatief zijn voor alle gemeenten. Omdat de kolommen van de Nederlandse gemeenten en de kolommen van de responderende gemeenten optellen tot honderd procent kan het voorkomen dat het aandeel respons van een grootteklasse hoger is dan het aandeel van de aangeschreven gemeenten. Dit is bijvoorbeeld te zien bij grootteklasse 2 (5 000 tot 10 000 inwoners): van alle gemeenten behoort 4 procent in deze grootteklasse. Van de responderende gemeenten valt 5 procent in grootteklasse 2. Dit komt dan dus doordat de respons in andere grootteklassen lager ligt. De verdeling van de responderende gemeenten is vrijwel gelijk aan de respons in voorgaande jaren.

Figuur 3.2 Representativiteit naar grootteklasse: verdeling voor totaal gemeenten versus responderende gemeenten

Ook voor de softwarepakketten is bekeken of de respons representatief is voor heel Nederland. Dit blijkt inderdaad zo te zijn. Voor aanlevering van de BDFS zijn er drie softwarepakketten bekend. In figuur 3.3 is te zien dat de meeste gemeenten (79 procent) gebruik maken van het derde softwarepakket. Van de responderende gemeenten gebruikt ook 79 procent het derde softwarepakket.

Figuur 3.3 Representativiteit naar softwarepakket: verdeling voor totaal gemeenten versus responderende gemeenten

4. Uitkomsten

4.1 Schatting verrekende bedragen

Volgens de BDFS zijn in 2017 27,4 duizend fraudevorderingen gestart met een totale beginschuld van 66,1 miljoen euro (zie ook tabel 4.1). Uit de respons op de verstuurde vragenlijst en de bijschatting zoals beschreven in 2.2.1, bleek dat de gemeenten in totaal voor bijna 265 duizend euro aan fraudevorderingen hebben verrekend. Dit brengt de totale beginschuld van de in 2017 gestarte fraudevorderingen op 66,4 miljoen euro.

Voor de boetes ging het om 12,1 duizend vorderingen met een beginschuld van 8,4 miljoen euro, waarbij bijna 93 duizend euro is verrekend. In totaal bedroeg de beginschuld van de in 2017 gestarte boetevorderingen 8,5 miljoen euro.

Voor alle in 2017 nieuw gestarte fraude- en boetevorderingen samen kwam het totaalcijfer uit op 39,6 duizend vorderingen met een beginschuld van 74,5 miljoen euro en daarbij bijna 358 duizend euro aan verrekeningen. De totale beginschuld voor de vorderingen in 2017 kwam daarmee uit op 74,8 miljoen euro.

Zoals aangegeven in paragraaf 2.2 hebben de einduitkomsten in dit rapport een bepaalde onzekerheidsmarge, omdat een deel van het verrekende bedrag is geschat. De verdeling van de verrekende bedragen bleek, zoals verwacht, rechtsscheef verdeeld met relatief veel waarden onder de 1000 euro. Na een logaritmische transformatie zijn de boven- en ondergrenzen berekend om een indicatie te geven in hoeverre de werkelijke waarden kunnen afwijken van de schatting. De ondergrens voor de totale beginschuld bedroeg 74,6 miljoen euro en de bovengrens 75,3 miljoen euro. Zoals verwacht mag worden bij een rechtsscheve verdeling, is de afstand van de bovengrens tot het totaalbedrag groter dan de afstand van de ondergrens tot het totaal.

Tabel 4.1 Uitkomsten schatting verrekende bedragen, 2017

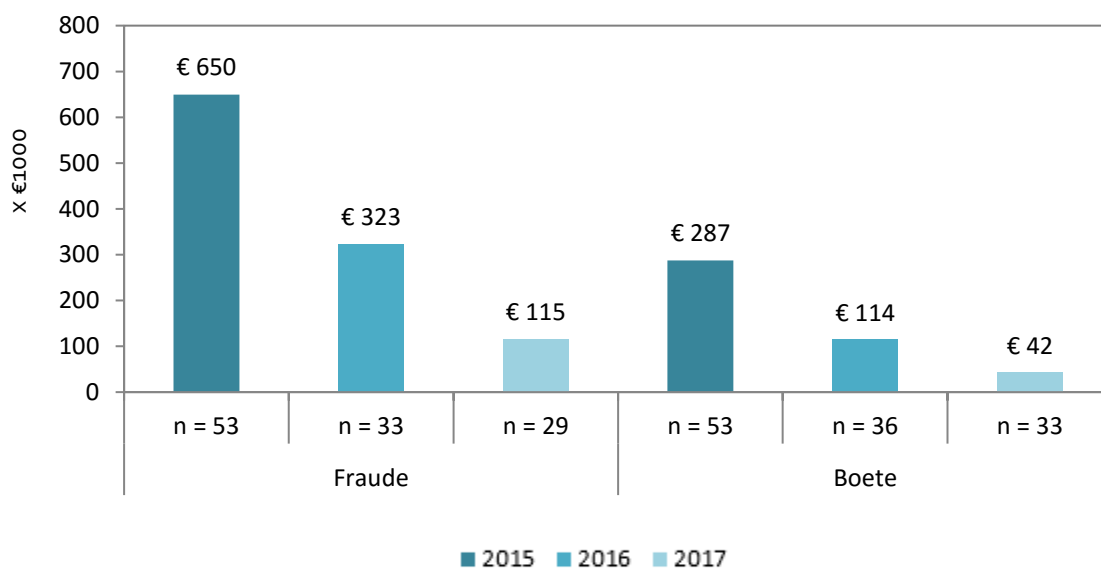
	BDFS		Vragenlijsten en raming			Beginschuld (incl. verrekend bedrag)				
	Aantal vorderingen	Beginschuld vorderingen	Verreke nd bedrag	Onder- grens	Boven- grens	Totaal	Onder- grens	Boven- grens	Onder- grens	Boven- grens
	x 1000	x € mln	x €1000			x € mln			%	
Fraudevorderingen	27,4	€ 66,1	€ 264,9	€ 102,7	€ 683,2	€ 66,4	€ 66,2	€ 66,8	100	101
Boetevorderingen	12,1	€ 8,4	€ 92,7	€ 48,0	€ 179,0	€ 8,5	€ 8,4	€ 8,54	99	101
Totaal vorderingen	39,6	€ 74,5	€ 357,6	€ 158,1	€ 808,4	€ 74,8	€ 74,6	€ 75,3	100	101

4.2 Vergelijking met voorgaande jaren

Om het totaal verrekend bedrag te kunnen schatten wordt eerst het gemiddelde bedrag per vordering berekend. Hiervoor is het verrekende bedrag dat niet in de BDFS is opgegeven gedeeld door het aantal vorderingen in de BDFS van de responsgemeenten. Zoals besproken in hoofdstuk 3 ligt de respons op de vragenlijst dit jaar hoger dan in voorgaande jaren. Het gemiddelde bedrag per vordering wordt dus op basis van meer gemeenten vastgesteld, waardoor er voor minder gemeenten hoeft worden bijgeschat.

In figuur 4.1 is te zien dat het aantal gemeenten dat de beginschuld na verrekening opgeeft in verslagjaar 2017 bijna gelijk was aan het jaar ervoor. Het bedrag dat zij hebben verrekend ligt wel veel lager. Zo is te zien dat er 29 gemeenten waren die in 2017 de fraudevorderingen ná verrekening opgaven. Het bedrag dat zij hebben verrekend was 115 duizend euro. In 2016 waren er 33 gemeenten die de fraudevorderingen ná verrekening opgaven. Het bedrag dat zij verrekenden was bijna het dubbele van 2017, namelijk 323 duizend euro. In verslagjaar 2015 waren er meer gemeenten die de restschuld na verrekening opgaven. Het bedrag dat toen in de BDFS miste was ook hoger dan in verslagjaar 2017.

Figuur 4.1 Aantal gemeenten dat de beginschuld van fraude- en boetevorderingen in de BDFS opgeeft ná verrekening met bijbehorend verrekende bedrag (x€1000), naar verslagjaar

Doordat het bedrag dat in de BDFS mist elk jaar lager is dan het jaar ervoor, is ook het totaal verrekende bedrag lager. In 2017 was dit bijna 358 duizend euro, terwijl het 1 miljoen euro in 2016 was. In verslagjaar 2015 ging het om 2,1 miljoen euro.

4.3 Effect van verrekende vorderingen op de incassoratio

In het onderzoek 'Incassoratio vorderingen algemene bijstand' wordt de incassoratio berekend door het totaal ontvangen bedrag af te zetten tegen de beginschuld. Hiermee worden de ontwikkelingen in de aflossing ten opzichte van de beginschuld in kaart gebracht. De incassoratio is gedefinieerd als de verhouding tussen het totaal ontvangen bedrag (inclusief eventuele restschulden bij uitstroom) en de schuld bij instroom (met daarin alle correcties tot en met de verslagperiode verwerkt):

$$\text{Incassoratio} =$$

$$\frac{\text{Totaal ontvangen bedrag t/m verslagperiode} + \text{restschuld bij uitstroom}}{\text{Schuld bij instroom} + \text{correcties t/m verslagperiode}}$$

Voor de nieuw gestarte fraude- en boetevorderingen in 2017 bedroeg de incassoratio 14 procent in datzelfde jaar.

Zoals besproken in de vorige paragraaf hebben de gemeenten in 2017 voor bijna 358 duizend euro aan openstaande fraude- en boetevorderingen al verrekend vóór opgave aan CBS voor de BDFS. Dit

verrekenende bedrag moet in de formule voor het berekenen van de incassoratio worden opgeteld bij zowel het teruggevorderde bedrag als de beginschuld:

$$\text{Aangepaste incassoratio} = \frac{\text{Totaal ontvangen bedrag t/m verslagperiode} + \text{restschuld bij uitstroom} + \text{verrekenende bedragen}}{\text{Schuld bij instroom} + \text{correcties t/m verslagperiode} + \text{verrekenende bedragen}}$$

Als het verrekenende bedrag van 360 duizend euro wordt opgenomen in de berekening, neemt de incassoratio voor 2017 toe van 14 procent naar 15 procent.³

³ Zie publicatie 'Incassoratio vorderingen algemene bijstand', gepubliceerd augustus 2018.

5. Conclusies

Het CBS publiceert maandelijks de Bijstandsfraude- en –debiteurenstatistiek (BDFS) met daarin gegevens over het aantal fraude- en boetevorderingen en de schuldbedragen die daarmee zijn gemoeid. In het onderzoek ‘Verrekend Fraude –en boetebedrag’ uitgevoerd in 2015 over verslagjaar 2014 werd het vermoeden bevestigd dat door verrekeningen met de bijstandsuitkering of bijstandsgelateerde uitkeringen de schuldbedragen zoals geregistreerd in de BDFS een onderschatting vormen van de werkelijke schuldbedragen. Om die reden zijn de daaropvolgende jaren de verrekende bedragen die missen in de BDFS bij gemeenten uitgevraagd. Het onderzoek is dit jaar wederom herhaald met een uitvraag over verslagjaar 2017.

In 2017 zijn 39,6 duizend fraude- en boetevorderingen gestart. Volgens de BDFS hadden deze een beginschuld van 74,5 miljoen euro. Uit een extra uitvraag die voor dit onderzoek naar de gemeenten is uitgestuurd, bleek dat de gemeenten in totaal voor bijna 358 duizend euro aan schulden hadden verrekend vóór opgave aan CBS. Dit brengt de totale beginschuld van de in 2017 gestarte vorderingen op 74,8 miljoen euro. Het verrekende bedrag in 2017 ligt lager dan in de jaren ervoor. Het aantal gemeenten dat na verrekening opgeeft ligt dit jaar wel ongeveer gelijk aan het voorgaande jaar. Dit betekent dat de gemeenten die het verrekende bedrag niet opnemen in de BDFS een lager bedrag verrekenen.

In het onderzoek ‘Incassoratio vorderingen algemene bijstand’ dat CBS in 2018 heeft uitgevoerd, is de incassoratio berekend voor de fraude- en boetevorderingen die zijn ingestroomd in 2017. De incassoratio is de verhouding tussen het totaal ontvangen bedrag en de beginschuld van de vorderingen. Volgens de oorspronkelijke berekening (gebaseerd op alleen de bedragen uit de BDFS) bedroeg de incassoratio voor de in 2017 nieuw gestarte vorderingen 14 procent. Als het verrekende bedrag van bijna 358 duizend euro in de berekening voor de incassoratio wordt opgenomen, komt de incassoratio voor cohort 2017 op 15 procent.

Bijlage 1 – vragenlijst (inleiding, vragen, toelichting)

Inleiding bij de vragenlijst Verrekende fraude- en boetebedragen 2017

Algemeen

In dit onderzoek is het CBS geïnteresseerd in vorderingen waarbij openstaande schulden van de bijstandsontvanger zijn ingehouden op of verrekend met de uitkering van de bijstandsontvanger. **Hierbij gaat het om vorderingen die nieuw zijn in 2017, dus met een datum besluit in 2017.**

Voor dit onderzoek verstaat het CBS onder het begrip 'verrekening' alle gevallen waarbij het te vorderen bedrag is ingehouden op of verrekend is met de **uitkering** én er sprake was van overtreding van de inlichtingenplicht of een boete. Het kan zijn dat bij uw gemeente pas gesproken wordt van een verrekening vanaf het moment dat er een boetebesluit is uitgesproken of dat de term 'verrekening' wordt gebruikt voor te verrekenen inkomsten die een bijstandsontvanger ontvangt naast de uitkering.

Populatie

Deze vragenlijst heeft alleen betrekking op nieuwe vorderingen in 2017 in het kader van de Participatiewet, algemene bijstand (kenmerk 10: Aard uitkering = 01, zie de Richtlijnen Bijstandsdebiteuren en -fraudestatistiek 2018 (www.cbs.nl/sz)). Vorderingen voor schulden die ontstaan zijn vanuit de bijzondere bijstand, IOAW, IOAZ en Bbz worden niet meegenomen in dit onderzoek. Per 1 januari 2017 is de term 'fraude' gewijzigd in 'overtreding inlichtingenplicht', in de vragenlijst zal deze term daarom ook gebruikt worden.

Invullen enquête

Wij vragen u om de gevraagde aantallen en bedragen in de gele vakken in te vullen. Bij de cellen met de tekst 'Maak een keuze' kunt u op het pijltje rechts van deze cel klikken en een keuze maken uit de lijst van mogelijkheden.

Indien u nadere uitleg wilt bij een vraag, klik dan op de vraag zelf om over te schakelen naar de toelichting bij de desbetreffende vraag. Deze toelichting vindt u ook in het tabblad 'Toelichting bij de vragen'. U kunt weer verder met het invullen van de enquête door onder de uitleg van de vraag op 'Terug naar de vragenlijst' te klikken.

Versturen van de enquête

Na het invullen van de vragenlijst kunt u het document opslaan (graag onder de originele naam) en als bijlage mailen aan SZ_BDFS@cbs.nl ter attentie van Leonore Braggaar, Lianne van Koperen of Thirsa Leendertse. We zien uw reactie graag zo spoedig mogelijk tegemoet, maar uiterlijk **3 april 2018**. Mocht u vragen hebben over de vragenlijst dan kunt deze stellen via het emailadres of via telefoonnummers 070 337 5517, 070 337 4417 of 070 337 4485.

Alvast hartelijk dank voor uw medewerking!

[Klik hier om naar de vragenlijst te gaan.](#)

Verrekende fraude- en boetebedragen 2017

Gemeente:

1 Heeft er in 2017 in uw gemeente verrekening plaatsgevonden bij nieuwe vorderingen in het kader van algemene bijstand?¹⁾

Stel: Er is sprake van een boetevordering of een vordering wegens overtreding van de inlichtingenplicht van 250 euro, waarvan in de eerste maand 50 euro wordt ingehouden op (verrekend met) de uitkering.

2 Vanaf welk moment neemt u dergelijke vorderingen op in de BDFS?

In het voorbeeld is er na verrekening nog een restschuld van 200 euro.

3 Indien er na verrekening nog sprake is van een restschuld, welk bedrag neemt u dan op als beginschuld (Richtlijnen BDFS 2018: kenmerk 13 'Hoogte beginschuld')?

Vorderingen overtreding inlichtingenplicht (ontstaansgrond 51 t/m 56²⁾)

Totaal

4 Totaal aantal nieuwe vorderingen wegens overtreding inlichtingenplicht (onverrekend en verrekend)

nieuwe vorderingen

5 Totale beginschuld van bovengenoemde vorderingen (vraag 4)

euro

Verrekend

6 Aantal nieuwe vorderingen wegens overtreding inlichtingenplicht waarbij verrekening heeft plaatsgevonden

nieuwe vorderingen

7 Beginschuld vóór verrekening van bovengenoemde vorderingen (vraag 6)

euro

8 Bedrag dat is verrekend bij deze vorderingen (vraag 6)

euro

Boetevorderingen (ontstaansgrond 58 en 59²⁾)

Totaal

9 Totaal aantal nieuwe boetevorderingen (onverrekend en verrekend)

nieuwe vorderingen

10 Totale beginschuld van bovengenoemde boetevorderingen (vraag 9)

euro

Verrekend

11 Aantal nieuwe boetevorderingen waarbij verrekening heeft plaatsgevonden

nieuwe vorderingen

12 Beginschuld vóór verrekening van bovengenoemde boetevorderingen (vraag 11)

euro

13 Bedrag dat is verrekend bij deze boetevorderingen (vraag 11)

euro

Opmerkingen

¹⁾ Alleen vorderingen in het kader van algemene bijstand (Richtlijnen BDFS 2018: 'Aard uitkering' = 01) met een datum besluit op of na 1 januari 2017 en op of voor 31 december 2017.

²⁾ Zie Richtlijnen BDFS 2018: kenmerk 11 'Ontstaansgrond vordering'.

Toelichting bij de vragen

Vraag 1

Voor dit onderzoek verstaat het CBS onder het begrip 'verrekening' alle gevallen waarbij het te vorderen bedrag is ingehouden op of verrekend is met de uitkering én er sprake was van overtreding van de inlichtingenplicht of een boete. Het gaat hier om vorderingen in het kader van de algemene bijstand (Aard uitkering = 01) met een datum besluit in 2017. Daarbij moet dus gelden dat de datum besluit op of na 1 januari 2017 ligt en op of vóór 31 december 2017.

[Terug naar de vragenlijst](#)

Vraag 2

Deze vraag gaat over het moment waarop verrekenende vorderingen worden opgenomen in de BDFS. Bij deze vraag heeft u de keuze uit drie antwoordmogelijkheden (a, b en c).

Voorbeeld:

Iemand ontvangt van november 2016 tot en met maart 2017 te veel uitkering. Dit wordt in april 2017 ontdekt en vervolgens wordt in de maanden mei tot en met juli 2017 de uitkering gedeeltelijk ingehouden. In augustus is de schuld nog niet volledig afbetaald, maar vindt voor het resterende bedrag geen verrekening meer plaats.

Vanaf welk moment geeft u deze vordering door in de BDFS?

- a) Vanaf het moment van beschikking: *in bovenstaand voorbeeld april 2017*
- b) Na verrekening: *in bovenstaand voorbeeld augustus 2017*
- c) Anders namelijk: *een ander moment*

[Terug naar de vragenlijst](#)

Vraag 3

Deze vraag gaat over het schuldbedrag dat in de BDFS wordt opgenomen in het geval van een restschuld na verrekening. Bij deze vraag heeft u de keuze uit drie antwoordmogelijkheden (a, b, en c)

Voorbeeld:

Iemand heeft 3000 euro te veel aan uitkering ontvangen. De gemeente houdt een aantal maanden de uitkering gedeeltelijk in en incasseert zo 1000 euro. Er blijft een restschuld over van 2000 euro.

Welk bedrag geeft u dan op in de BDFS als beginschuld (kenmerk 13)?

- a) Beginschuld vóór verrekening: *in bovenstaand voorbeeld 3000 euro*
- b) Restschuld ná verrekening: *in bovenstaand voorbeeld 2000 euro*
- c) Ander bedrag, namelijk: *een ander bedrag*

Voor meer informatie, zie de Richtlijnen BDFS 2018: kenmerk 13 'hoogte beginschuld'.

[Terug naar de vragenlijst](#)

Vraag 4

Bij deze vraag gaat het om vorderingen wegens overtreding van de inlichtingenplicht met een datum besluit 2017, in het kader van de algemene bijstand. Daarbij moet gelden dat de datum besluit op of na 1 januari 2017 ligt en op of vóór 31 december 2017 én voor de ontstaansgrond moet gelden dat het om een van de volgende situaties gaat:

- 51. Overtreding inlichtingenplicht: verzwijgen witte inkomsten
- 52. Overtreding inlichtingenplicht: verzwijgen zwarte inkomsten
- 53. Overtreding inlichtingenplicht: verzwijgen vermogen en of inkomsten uit vermogen
- 54. Overtreding inlichtingenplicht: onjuiste opgave woonadres
- 55. Overtreding inlichtingenplicht: onjuiste opgave samenstelling huishouden
- 56. Andere overtreding inlichtingenplicht

Voor meer informatie, zie de Richtlijnen BDFS 2018: kenmerk 11 'ontstaansgrond vordering'.

[Terug naar de vragenlijst](#)

Vraag 5

Het gaat hier om de totale beginschuld van alle vorderingen wegens overtreding van de inlichtingenplicht (onverrekend en verrekend) met een datum besluit in 2017, zoals genoemd in vraag 4. Het gaat hierbij om de oorspronkelijke beginschuld, voor eventuele verrekeningen.

[Terug naar de vragenlijst](#)

Vraag 6

Het gaat hier om vorderingen wegens overtreding van de inlichtingenplicht met een datum besluit in 2017 en waarbij een te veel betaald bedrag aan uitkering is ingehouden op of verrekend met de uitkering.

[Terug naar de vragenlijst](#)

Vraag 7

Het gaat hier om de **oorspronkelijke** beginschuld van vorderingen wegens overtreding inlichtingenplicht met een datum besluit in 2017 en waarbij een te veel betaald bedrag aan uitkering is ingehouden op of verrekend met de uitkering. Het gaat hierbij dus om de beginschuld vóór eventuele verrekeningen.

Voorbeeld:

Iemand heeft 3000 euro te veel aan uitkering ontvangen. De gemeente houdt een aantal maanden de uitkering gedeeltelijk in en incasseert zo 1000 euro. Er blijft een restschuld over van 2000 euro. In dit geval dient u het bedrag van 3000 euro mee te rekenen bij het totaalbedrag voor vraag 7.

[Terug naar de vragenlijst](#)

Vraag 8

Het gaat hier om het verrekende bedrag van de vorderingen wegens schending inlichtingenplicht met een datum besluit in 2017 en waarbij een te veel betaald bedrag aan uitkering is ingehouden op of verrekend met de uitkering.

Voorbeeld:

Iemand heeft 3000 euro te veel aan uitkering ontvangen. De gemeente houdt een aantal maanden de uitkering gedeeltelijk in en incasseert zo 1000 euro. Er blijft een restschuld over van 2000 euro. In dit geval dient u het bedrag van 1000 euro mee te rekenen bij het totaalbedrag bij vraag 8.

[Terug naar de vragenlijst](#)

Vraag 9

Het gaat hier om alle boetevorderingen met een datum besluit in 2017. Daarbij moet gelden dat de datum besluit op of na 1 januari 2017 ligt en op of vóór 31 december 2017 én voor de ontstaansgrond moet gelden dat het om een van de volgende situaties gaat:

58. boete wegens overtreding inlichtingenplicht met benadelingsbedrag

59. boete wegens overtreding inlichtingenplicht zonder benadelingsbedrag

Voor meer informatie, zie de Richtlijnen BDFS 2018: kenmerk 11 'ontstaansgrond vordering'.

[Terug naar de vragenlijst](#)

Vraag 10

Het gaat hier om de totale beginschuld van alle boetevorderingen (onverrekend en verrekend) met een datum besluit in 2017, zoals genoemd in vraag 9. Het gaat hierbij om de oorspronkelijke beginschuld, voor eventuele verrekeningen.

[Terug naar de vragenlijst](#)

Vraag 11

Het gaat hier om boetevorderingen met een datum besluit in 2017 en waarbij het te vorderen bedrag is ingehouden op of verrekend met de uitkering.

[Terug naar de vragenlijst](#)

Vraag 12

Het gaat hier om de **oorspronkelijke** beginschuld van de boetevorderingen met een datum besluit in 2017 en waarbij het te vorderen bedrag is ingehouden op of verrekend met de uitkering. Het gaat hierbij dus om de beginschuld vóór eventuele verrekeningen.

Voorbeeld:

Iemand heeft een boete van 4000 euro opgelegd gekregen. De gemeente houdt een aantal maanden de uitkering gedeeltelijk in en incasseert zo 500 euro. Er blijft een restschuld over van 3500 euro. In dit geval dient u het bedrag van 4000 euro mee te rekenen bij het totaalbedrag bij vraag 12.

[Terug naar de vragenlijst](#)

Vraag 13

Het gaat hier om het verrekende bedrag van de boetevorderingen met een datum besluit in 2017 en waarbij het te vorderen bedrag is ingehouden op of verrekend met de uitkering.

Voorbeeld:

Iemand heeft een boete van 4000 euro opgelegd gekregen. De gemeente houdt een aantal maanden de uitkering gedeeltelijk in en incasseert zo 500 euro. Er blijft een restschuld over van 3500 euro. In dit geval dient u het bedrag van 500 euro mee te rekenen bij het totaalbedrag bij vraag 13.

[Terug naar de vragenlijst](#)